

raj - perz. pariadeza, aramej. pardesa; hebr. parden – dosl. „ohradenie, ohradená plocha, zvernicu (určená pre potešenie kráľov)“; gréc. paradeisos, lat. paradisus; tiež *Eden*

Baleka v súvislosti s heslom *Eden*: v mytológiách miesto blaženosti, večného života, harmónie, rovnosti, dostatku všetkého; raj situovaný ako skutočný raj na zem alebo do miest mimo ľudský dosah, na pomyselné *ostrovy blažených* (Čína, antika), na *nebo* (kresťanstvo) apod.; v predstave pozemského raja prežíva povedomie prvotnej beztriednej spoločnosti (porovnaj grécke *veky ľudstva*: *zlatý vek ľudstva*) a povedomie existencie skutočného miesta považovaného za zemský raj; *Eden* umiestňovaný do *Mezopotámie*, južnej *Babylónie*, Azerbajdžanu (pozri *Takht-i-Sulayman*); *ostrovy blažených* stotožňované Bahrajanskými ostrovmi a d.; v mýte o stvorení sveta (*Genesis*) je rajom *Eden*, bohom pestovaná záhrada raja (*rajská záhrada*) s *rajskými riekami*, ktoré ju zavlažovali; raj je podľa kresťanského mýtu pôvodným miestom pobytu prvých ľudí *Adama* a *Evy*, vyhnaných pre prvý hriech (pozri *hriech prvotný*) do sveta protikladov, plynúceho času a smrteľnosti; podľa *apokalyptického* učenia má raj ešte ďalší význam: je považovaný za *Nový Jeruzalem* (pozri *Nebeský Jeruzalem*), za obec spravodlivých, situovanú na *nebo*, z ktorého má zostúpiť na zem, t.j. uskutočniť sa v živote; na zemi sú za Nový Jeruzalem považované chrámy a spoločenstvá veriacich, ktoré sa v nich schádzajú; alegorický význam tak spojil *cirkev* s *Edenom* (rajom); tým bola proti predstave strateného raja z doby *zlatého veku ľudstva* postavená v kresťanstve predstava budúceho pozemského raja, ktorý zostúpi na zem po *Poslednom súde* (druhý príchod *Krista*); predstava raja ako miesta posmrtného pobytu bola v *mýtoch* a iných *náboženstvách*; čínsky *taoizmus* vytvoril predstavu dvoch rajov: prvý bol pri pobreží na troch ostrovoch Východného mora (pozri *ostrovy blažených*); na nich žili nesmrteľní a géniovia, ktorí sa živili *drahokamami* a vodou z *prameňa života*, a na týchto ostrovoch rástla *huba šťastia*; v druhom raji (v ležiacom v pohorí Kunlung na západe krajiny, žila bohyňa - víla pomenovaná Kráľovná západu; vlastnila záhrady s broskyňovými stromami, ktorých plody prinášali nesmrteľnosť; víla nimi obdarovávala vyvolených smrteľníkov a zvest' o nesmrteľnosti im prinášali dva modrokridle vtáky; Kráľovná západu zobrazovaná na *fénixovi* alebo vznášajúcom sa listu, s *bambusovou* palicou cez rameno, košom kvetín alebo *broskyň* (porovnaj *Čchang-kuo-lao*); sprevádzaná *jelenom*, niekedy služobníkmi, ktoré jej podávajú misku s broskyňami; *islam* sľuboval raj s riekami, mliekom, vínom, medom a krásnymi dievčatami, ktoré ostávajú pannami (pozri *huristky*); antika spojila predstavu posmrtného raja s *ostrovmi blažených*; *kresťanstvo* určilo za miesto posmrtného pobytu raj na nebi, zatiaľ čo neveriaci a hriešnici prichádzali do *pekla* v *podsvetí*;

Hall v súvislosti s heslom *Adam a Eva 1: (Genesis 2,8-20)*; v severskom maliarstve je rastlinstvo raja bujné, s ďalekými priezormi a lesnými čistinami; južné maliarstvo zobrazuje oázu na púšti; raj bol zavlažovaný štyrmi riekami (*rajské rieky*) a často obohnaný múrom; obývaný všetkými druhmi živočíchov; Adam niekedy zobrazovaný, ako pomenováva živočíchov (*Genesis 2,19-21*); stojí nad nimi na vyvýšenine alebo ho zvieratá predchádzajú a on zapisuje ich mená do knihy -v súvislosti so *zlatým vekom ľudstva*: na počiatku spisu *Metamorfózy Ovidius* popisuje, ako po stvorení sveta nasledujú štyri veky, z ktorých prvý bol pozemským rajom, akousi záhradou *Eden*, *Arkádiou*, ale každý ďalší vek priniesol ľudstvu viac a viac trápenia

Heinz-Mohr: zobrazenie raja v kresťanskom umení vychádza z prvkov starozákonného popisu *rajskej záhrady* (raj v staroperzčine a hebrejčine znamená doslovne „ohradenie“) ako pôvodného Bohom stvoreného sveta ešte pre *hriechom prvotným*; ranokresťanské umenie sa pridrižiava najmä predstavy kvitnúcej záhrady; s týmto bohato rozvinutým motívom spojeným ešte s postavou *oranta* sa stretávame na početných nástenných maľbách v *katakombách*; na *epitafoch* sa táto téma často obmedzuje na jeden strom alebo niekoľko kvetov; popri *orantoch* sa medzi dvoma stromami nachádza *dobrý pastier*; vždy ide o vytúžený pobyt v rajskej blaženosti, o popis „miesta osvieženia“, ktorý je vyprosený pre zosnulého; na vyobrazeniach sa objavuje *páv* a veľká nádoba so *živou vodou*, pri ktorej sa osviežujú *holubice*; podobné motívy s *pávami*, *stromom života* a *vinicovými* strapcami nachádzame na *sarkofágoch*; exemplárny prehľad jednotlivých motívov (*Kristus Pantokrator*, *baránok*, kniha, dva stromy, štvorcový *nebeský Jeruzalem* s dvanástimi bránami, ktoré súčasne označujú dvanásť kmeňov *Izraela* a dvanásť *apoštolov*, *rajská rieka*, rozbiehajúca sa do štyroch ramien) ponúka nástenná maľba z 12.st. v lombardskom horskom kostole S. Pietro v Civate pri Come; na rozmerných pravoslávnych nástenných maľbách *Posledného súdu* nikdy nechýba (v rámci zobrazenia raja) *Mária*, ktorá stojí hneď pri bráne raja, spasený lotor (pozri *ukrížovanie*) po pravici s krížom v ruke (*Lukáš 23,43*) a *patriarchovia*: *Abrahám*, *Izák*, a *Jákob*, často so skupinou vykúpených na lone alebo v starostlivo zloženej šatke (pozri *Posledný súd*: *nebo* > *in sinus eius*); z biblickej správy (*Genesis 2 a nasl.*) je zobrazovaný v

súvislosti so stvorením Adama a Evy, prvotným hriechom a vyhnaním z raja na nástenných maľbách a miniatúrach; raj tiež symbolizuje predsieň alebo dvorana starších kostolov, ktorá sa vyvinula z *atria* niekdajšej *baziliky*, preto lebo v nej bol pôvodne vystavený obraz prvotného hriechu ako napomenutie ešte nepokrstených alebo kajúcnikov, ktorí ešte neboli pripustení k bohoslužbe vo vnútri chrámu

Biedermann: do viacerých jazykov prevzaté slovo *paradisus* značí pôvodne ohradenú plochu, staroperzsky zvernicu pre potešenie kráľov; v biblickom raji sa nachádzali dva zakázané stromy (*strom poznania* a *strom života*; *Genezis* 2,9), ktoré ľudia nesmeli zneuctiť; raj bol stredobodom kozmu, charakterizovali ho štyri rieky (*rajské rieky*), ale najmä prítomnosť Stvoriteľa; „stratený raj“ sa stal cieľom bohabojných ľudí, ktorí dúfali, že ho opäť nájdu v nebi; *islamská* predstava raja sa líši len tým, že na mužov tu čakajú „veľkooké krásy, ktorých sa predtým nedotkol nijaký muž ani džin...“ (pozri *huristiky*); spravodliví sa po *poslednom súde* radujú pod *palmami*, granátovníkmi (pozri *granátové jablko*), *figovníkmi* a voňajúcimi krami, v tónistých hájoch obnovennej prapôvodnej záhrady; v prvej zo štyroch riek tečie čistá voda života (pozri *živá voda*), v druhej víno, ktoré neopíja, v tretej čerstvé mlieko a v poslednej med; plynú nezakalené, voňavé a posilňujúce; nie je to „hmľistý svet sna“, ale veľmi realistický obraz plný pôžitkov...typický pre oázy rozkoše orientálneho sveta mužov; predstavám raja sa približovali záhrady arabských kalifov; podľa štyroch tokov sa vytvorila predstava štyroch rôznych *rajských záhrad*; symbolom raja v *islame*, ale aj v ranom kresťanstve je *studňa*; v európskej antike predstava temného *podsvetia* takmer úplne vytlačila obraz *elyzejských „ostrovov blažených“*; predstavy Keltov severozápadnej Európy o záhrobí spájajú ideu ostrovov šťastia v západnom mori s predstavou krajiny blaha podorskými vlnami, ktorá je živým neprístupná a podobne ako islamský raj plná zmyslových radostí; v rozprávkach námorníkov z tejto oblasti sa spomína asi trikrát päťdesiat ostrovov, na ktorých čakajú tisíce krásnych žien, kde znie krásna hudba a kde nepoznajú faloš, strasti, chorobu ani smrť; k bájnym ostrovom šťastia patria Mag Mell - kvetnatá planina radostí, Mag Mon - planina hier, Ciuín - dobrotivá zem, Imchiuín - veľmi dobrotivá zem; ostrov Emain sa nazýva aj Tir na'm Bán - zem žien, kde čaká množstvo láskou horiacich dievčat a žien; zmyslom takýchto mýtov bolo zrejme zbaviť ľudí strachu zo smrti prisľúbením šťastného života, ktorý pripomína rozprávkovú *Šlarafiu*; podobný obraz raja bol známy aj v starom Mexiku; raj boha dažďa *Tlaloca* bol prístupný predovšetkým pre utopencov; v tejto súvislosti sa často stretávame s obrazom *zlatého veku*, ktorý zodpovedá nádhernej záhrade, obnovennej pre vyvolených po zániku sveta a po *Poslednom súde*; z hľadiska kultúrnych dejín sa však tento symbolický obraz nezhoduje s prehistorickou realitou lovcov a zberateľov, skôr poukazuje na dobu rozkvetu poľnohospodárskych kultúr (pozri *krajiny úrodného polmesiaca*); u nás bežná predstava krajiny *Eden* sa vzťahuje na ťažko lokalizovateľný priestor staroorientálnych kultúr; v stredoveku panoval názor, že pozemský raj nemôže byť veľmi vzdialený od *Jeruzalemu* (pozri *Nový Jeruzalem*); chránili ho anjeli s planúcimi mečmi a bol neprístupný ľudskému chápaniu; v *sumerskej* mytológii je príkladom ostrov Dilmun, povrchne stotožňovaný s bahrajnskými ostrovmi v Perzskom zálive, avšak situovaný do vyššej sféry; aj *nebeský Jeruzalem* zodpovedá mestu rovnakého mena iba ako *archetyp*; ako obraz raja sa v gotike chápali veľké *dómy*, ktoré preto nesú na hlavnom *portáli* reliéf posledného súdu; ezoterické chápanie odsúva pozemské predstavy a považuje za ideálny stav blízkosť k Bohu v zduchovnenej forme; krajná je *budhistická* predstava *nirvány*, vzdania sa osobnosti v prospech nadosobna absolútnej existencie (tento stav sa často nesprávne a zjednodušenie označuje ako „nič“); za posledný zvyšok niekdajšieho raja je považovaný drahokam, ktorým podľa jednej legendy sv. *grál* bol

-v súvislosti s heslom *strom*: v *islamskej* mytológii záhrada nového raja (porovnaj kresťanský *Nový Jeruzalem*) je plná tónistých stromov obťažaných chutným ovocím, ktoré bude slúžiť spravodlivým; významnú úlohu v *islame* má *strom sveta*, na ktorého listoch sú napísané mená všetkých ľudí na svete (pozri *Izrafil*)

-v súvislosti s heslom *broskyňa*: v nemeckých povestiach označuje výraz *Pfirsichquellenhöhlen* „jaskyňa s broskyňovým prameňom“ brány raja

-v súvislosti s heslom *holub/holubica*: v symbolike *smrti* a *záhrobia* (pozri *podsvetie*) je holub/holubica stelesnením *duše*, ktorá odlieta do raja, kde sedí na *strome života* a pije vodu večného života (pozri *živá voda*)

-v súvislosti s heslom *cyprus*: cyprus sa vyskytoval aj na obrazoch raja, preto sa vysádzal na hroby kresťanov ako výraz ich viery v raj (pozri *kresťanské symboly*)

-v súvislosti s heslom *figovník*: často frekventovaný motív v zobrazeniach raja; ovocím obsypaný figovník spolu s *viničom* a *olivovníkom* symbolizuje podľa biblických prorokov bezstarostnosť raja

-v súvislosti s heslom *oliva*: podľa *islamskej* legendy boli v raji dva *tabuizované* stromy: oliva a figovník

-v súvislosti s heslom *víno*: legiend archanjel *Džibril (Gabriel)*, ktorý vyháňal z raja Adama a jeho (v *islame* nemenovanú) ženu, mal s nimi súcit a z *rajskej záhrady*, pre nich už uzavretej, im podal strapec hrozna; podľa inej verzie jeho palica zmáčaná slzami súcitu vyrazila výhonky a jej ovocie bolo ako anjelské slzy, okrúhle a sladké; no *Ibliz, diabol*, pričaroval tejto rastline *zlo*, a tak víno je síce anjelským darom, ale nemá len blahodarný účinok; veriaci majú dodnes prísne zakázané piť víno, v raji však pijú víno vyvolení: „víno, ktoré je zapečatené *pižmom* a ktoré u všetkých vzbudzuje žiadosť, takže po ňom dychtia; a víno sa zmieša s vodou z prameňa *Tasmin*, z ktorého pijú *Allahovi* priatelia“

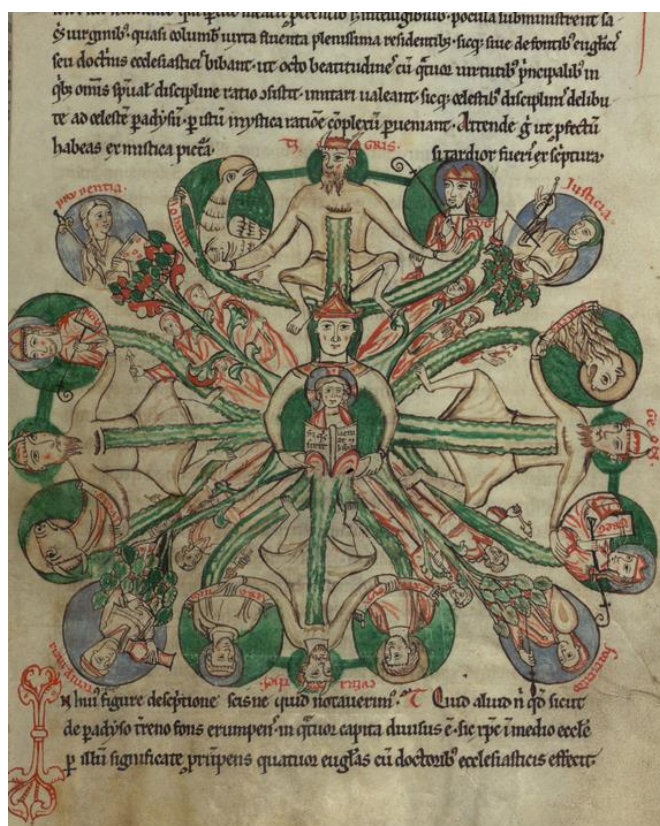
Nový biblický slovník: nikde v *Starom zákone* sa slovo raj nepoužíva vo svojom *eschatologickom* význame, ktorý sa rozvinul v židovskom teologickom myslení až neskoršie; slovo raj (*aramejsky* *pardesa*) najprv označovalo prehistorickú dobu, neskoršie sa jeho význam rozšíril aj na špekulácie o sláve a blahých časoch tej doby; súviselo to s očakávaním *mesiášskej* budúcnosti; tento nadchádzajúci vek slávy bude rovnaký ako záhrada Eden za starých časov; Židia tiež verili, že raj existoval v ich dobe, ale v úkrytu; na tomto utajenom mieste žili duše praotcov a ďalších vyvolencov, spravodlivých ľudí; minulý, súčasný a budúci raj boli považované za totožné; raj v *Novom zákone* (grécky *paradeisos*) sa vyskytuje iba tri razy (*Evanjelium podľa Lukáša* 23,43; Druhý list apoštola Pavla Korinským 12,4; *Zjavenie* 2,7); kontext ukazuje, že prevláda neskorší význam tohto pojmu; v Lukášovi používa Ježiš slovo raj pre miesto, kam idú duše hneď po smrti (skrytý raj v neskoršom židovskom myslení); tá istá myšlienka sa objavuje aj v podobenstve o bohatom mužovi a *Lazárovi* (*Evanjelium podľa Lukáša* 16,19-31; pozri *lono Abrahámove*); v Druhom liste Korinským píše apoštol Pavol v tretej osobe o tom, ako bol prenesený do raja, kde počul nevysloviteľné slová (gréč. *arreta remata*); v tomto prípade predstavuje raj tretie *nebo* s jeho slávou, možno rovnakou ako v Evanجليu Lukáša 23; v eschatologickom zmysle sa hovorí o raji iba v *Zjavení* 2,7; tu Kristus sľubuje, že dá raj darom tomu, kto zvíťazí; súčasný raj odhalí svoju plnú slávu na konci tohto sveta; v posledných kapitolách *Zjavenia* sa kladie často dôraz na Božiu záhradu (*rajská záhrada*), ktorá bude jestvovať vo svete, ktorý príde; symbol *stromu života*, životodarej vody (*živá voda*) a dvanástich druhov ovocia (pozri *symbolika číselná* 12) svedčí o sláve prichádzajúceho raja (*Zjavenie* 22)

Betz v súvislosti s číslom 8: v islamská náboženská predstava vychádza z existencie siedmich *pekiel*, ale súčasne z ôsmich nebeských *rajov*, lebo božia spravodlivosť a jeho hnev sú veľké, jeho milosrdenstvo a milosť sú ešte väčšie; pozri *symboly číselné*: 8

pozri *adventizmus*; *večný raj*; *slávik*; *hora Sion*, *Arkádia*, *Eden*, *Elysion/Elysium*, *ostrovy blažených/macaron nesos*, *Cibola*, *El Dorado*, *Avalon/krajina jabĺk*, *Šlarafia*, *Uttarakuru*, *nebo*, *Kráľovstvo nebeské*, *Nový Jeruzalem/Nebeský Jeruzalem*, *Utópia*, *Zlatý vek ľudstva*; *orant*, *papagáj*, *fénix*; *Aštókov strom*, *cyprus*, *Rahab*; *huristiky*; *Tasmin*; porovnaj *nirvána*; *perzská záhrada*, *rajské záhrady podľa krajín*

<http://en.wikipedia.org/wiki/Afterlife>

[http://commons.wikimedia.org/wiki/Dieric Bouts](http://commons.wikimedia.org/wiki/Dieric_Bouts)

Mystická forma raja (detail ilustrácie z rukopisu „Speculum virginum“, 13.st.)

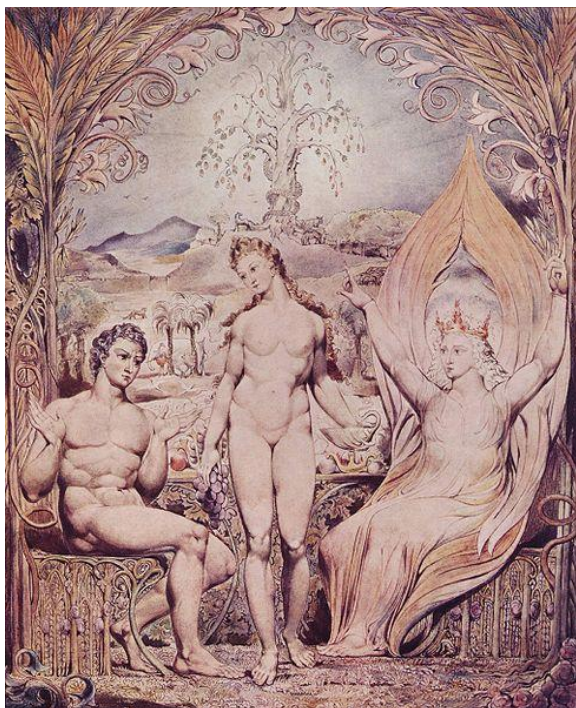
Posledný súd a raj ☹

J. Tintoreto: Raj (16.st.)

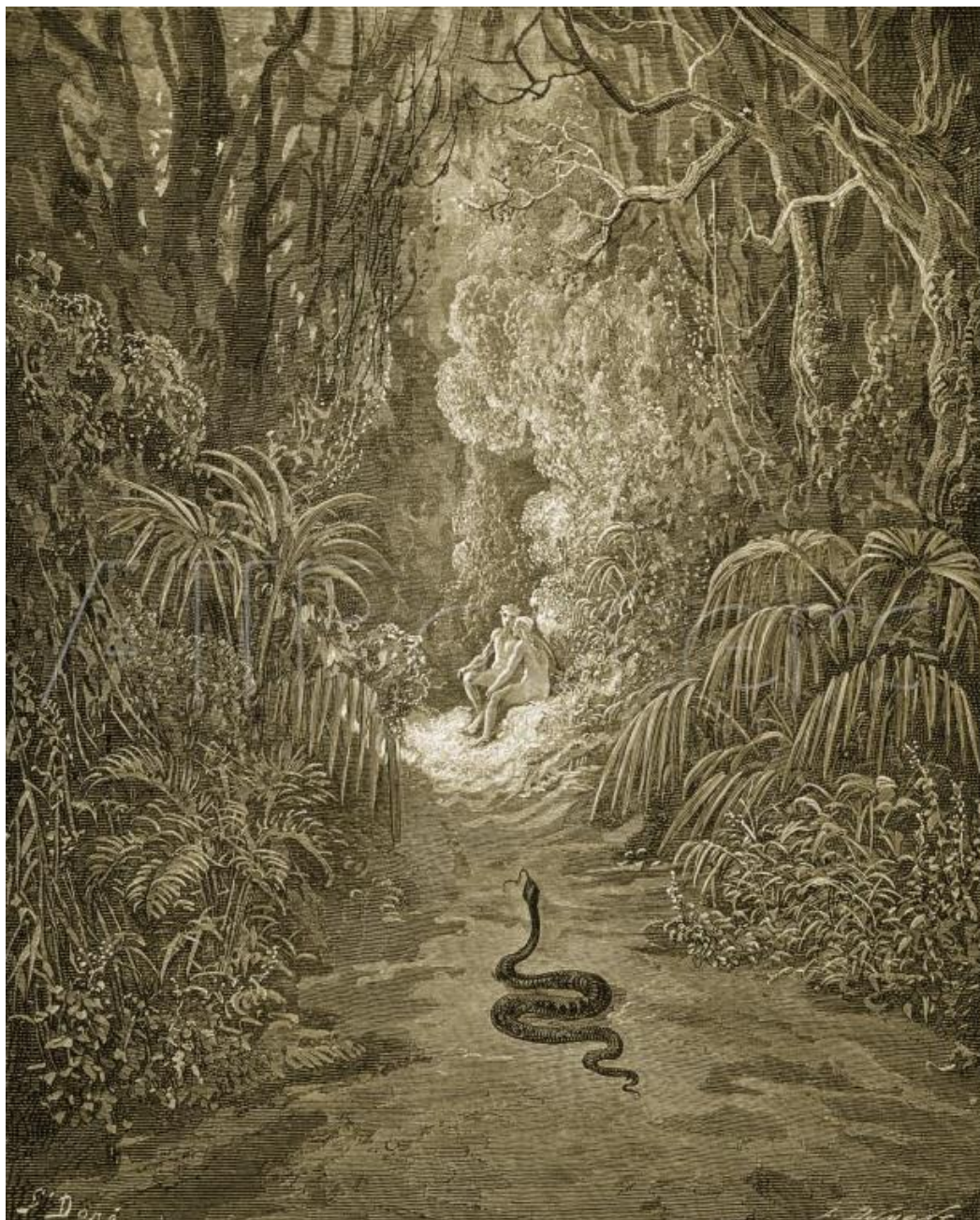
J. Tintoreto: Raj (detail, 16.st.)

W. Blake: Archanjel Rafael s Adamom a Evou (podľa J. Milтона: Stratený raj, 1808)

Autor neuvedený: Adam narieka nad stratou svojej nesmrteľnosti (ilustrácia k Miltonovmu Stratenému raju)

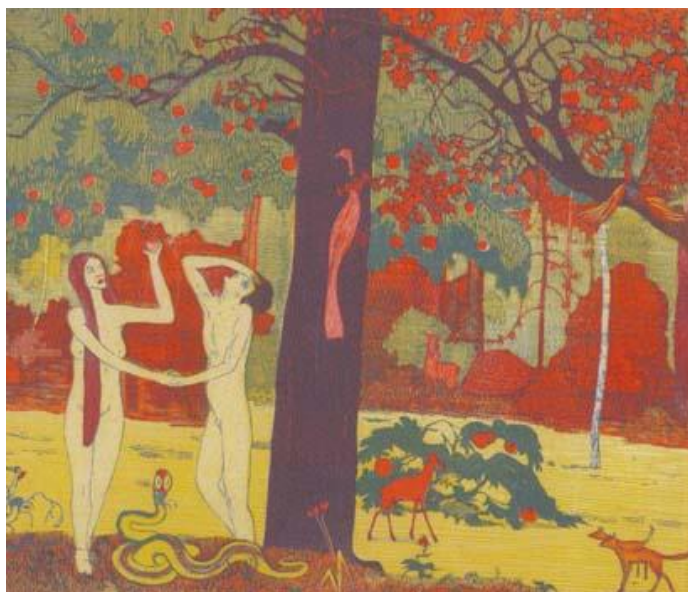
G. Doré: Satan ako had vstupuje do raja (drevoryt, Miltonov Stratený raj, 1866)

G. Doré: Satan v raji (drevoryt, Miltonov Stratený raj, 1866)

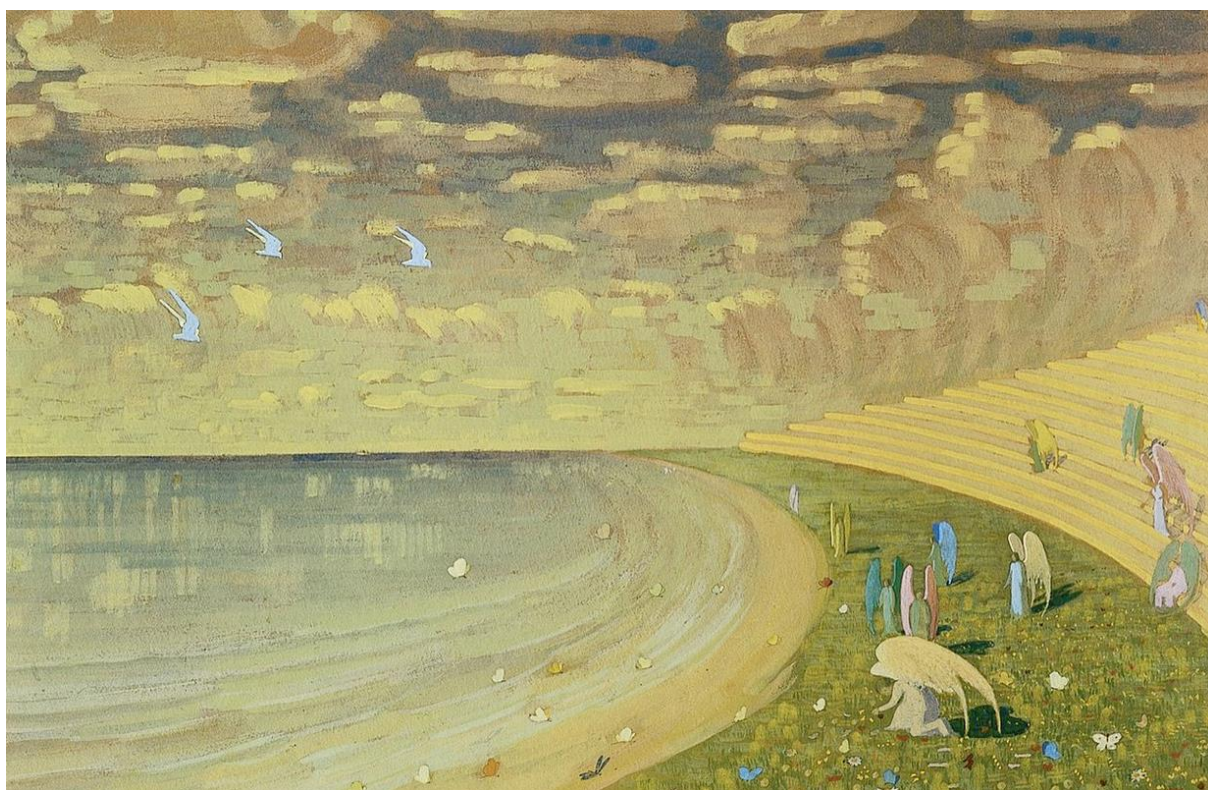
L. Corinth: Raj (19.-20.st.)

J. Váchal: Raj (20.st.)

J. Lada

M. K. Čiurlionis: Raj (1909)

raj Stratený - *Stratený raj*

raja - čes. výraz *rejnok*; pozri *ryby*, *zvíra*, *rybí trh*

<http://www.flickr.com/photos/28433765@N07/8408745684/in/photostream/>

Neptún (ilustrácia z Evrart de Conty: Le livre des échecs amoureux moralisés (14.st.)

F. Snyders a C. de Vos (postavy): Rybí trh (1620-1630)

J.-B. S. Chardin: Raja (1728)

J.-B. S. Chardin: Zátišie s mačkou a rajou (1728)

Utagawa Kuniyoshi: Raja (19.st.)

rajčina - pozri *tomatina*

Rajecký František - pozri *fotografia slovenská*

F. Rajecký: Chvíľa oddychu

rajka/beznohý rajský vták - Biedermann: vták, ktorý v emblémových knihách (pozri *emblém*) symbolizoval ľahkosť, blízkosť k Bohu a odlúčenosť od sveta; súčasne bol *mariánskym symbolom*; za svoj starší názov Paradisea apoda (beznohý rajský vták) vďačí domorodcom z Novej Guiney a indonézskeho ostrova, ktorí ulovenej rajke opatrne stiahli kožu aj s perím a vyúdlili ju tak, že si zachovala svoj tvar bez kostí a nôh; v tejto podobe sa dostala predajom do Európy, kde pod názvom Sylphus (vzdušný duch) vzbudzovala pozornosť; o rajkách sa tradovalo, že sa živia *rosou* z neba, celý život sa vznášajú a nestarajú sa o pozemský svet; rakúsky barokový básnik W. H. de Hohenberg (†1688) píše, že tohto vtáka nazvali podľa *raja*, „lebo sa vznáša blízko neba a zeme sa nedotýka“; bájky o éterickom božskom vtákovi vyvrátili až zoologické výskumy v 19. storočí

-v súvislosti s heslom *pštros*: podobne ako pštros je aj *labuť* symbolom *pokrytectva* a *sväťuškárstva*; často síce rozpína krídla, aby vzlietol, ale nedokáže sa odpútať od zeme - "podobne pokrytci, ktorí síce pôsobia dojemom *svätcov*, avšak ich konanie nikdy nie je *sväté*" (*Physiologus*); na rozdiel od *sokola* a *rajky*, ktorých telá sú ľahšie a nie tak mocne pripútané k zemi pozri *atribúty, symboly, alegórie a prirovnania; vták; zviera*

Becker: z doby *baroka* symbol ľahkosti, blízkosti i vzdialenosti Boha; tiež *mariánsky symbol*

rajonizmus - rayonizmus

rajská studňa - pozri *raj*

rajská záhrada - Baleka: v súvislosti s heslom *raj*: v mýtu o stvorení sveta stotožňovaná s *Edenom*; bohom pestovaná záhrada s *rajskými riekami*, *stromom poznania* a strážnym duchom - *cherubínom*; záhrada bezčasia a *hojnosti*, so *stromom života* a *stromom poznania*; bola plná plodov a v mieri žijúcich zvierat, všade vládol súlad, rovnosť a nehybný čas; motív rajskej záhrady otvoril v 12. st. v európskom maliarstve cestu k osamostatneniu *krajinomalby*; vo výtvarnom umení rajska záhrada symbolizovaná palmami obopínajúcimi motív; pozri *dobrý pastier, nebo, páv, rajske jablko, strom poznania, islamská záhrada; Adam a Eva, prvotný hriech, kňaz Ján*

-v súvislosti s heslom *Šét*: Šét vystupuje v prevažne židovskom pseudoepigrafe Apokalypsa Mojžišova (3.-5. st.), ktorá opisuje život *Adama a Evy* po ich vyhnaní z rajskej záhrady; v ňom Šét a Eva cestou ku dverám do záhrady prosia o nejaký olej zo stromu milosrdenstva (*t.j. stromu života*); cestou je Šét napadnutý a pohrozený divou zverou, ktorá odíde, keď jej Šét prikáže; *archanjel Michael* odmietne dať im olej v tejto chvíli, ale sľubuje, že na konci vekov, keď budú všetci ľudia vzkriesení, rozkoše raja budú dané svätým ľuďom a Boh bude pobývať v ich strede; počas ich cesty zo záhrady Adam hovorí Eve: „Čo si urobila, že si priviedla na nás veľký hnev, ktorým je smrť?“; neskôr iba Šét môže vložiť *Adama* pri jeho pohrebe do božského vozu, ktorý ho odvezie do rajskej záhrady (kap. 5-14)

Baleka: v širšom význame *raj*, v užšom význame *mariánskej symboliky* výjav odvodený z predstavy raja a zobrazujúci *Pannu Máriu* v záhrade; motív sa objavil vo výtvarnom umení okolo 1400 a ustálil sa ako *ikonografický* typ zahrnujúci tradíciu *madony dell' umiltà* (pokorná) a dávne predstavy raja ako záhrady a miesta blaženosti; rajska záhrada je v mariánskej symbolike uzatvorenou záhradou (*hortus conclusus*), odkazujúcou na Máriino *panenstvo* a *nepoškvrnené počatie*; najmä do maliarskych zobrazení prenikla neskorostredoveká zmyslosť, *erotika*, dokonale odpozorované prírodné prvky, napríklad kvetiny, ktoré však v sebe nesú súčasne i symbolické významy, ako bolo v stredoveku pre *meditatívnu* zmyslosť zvyčajné; do výjavu uviedlo výtvarné umenie tiež *svätcov, anjelov, puttov* a d. *ikonografické* typy: *Korunovácia Panny Márie*, výjav lovu na *jednorožca* apod.

Biedermann v súvislosti s heslom *víno*: podľa legend archanjel *Džibril (Gabriel)*, ktorý vyhľadal z *raja* *Adama* a jeho (v islame nemenovanú) ženu, mal s nimi súcit a z rajskej záhrady, pre nich už uzavretej, im podal strapec hrozna; podľa inej verzie jeho palica zmáčaná slzami súcitu vyrazila výhonky a jej ovocie bolo ako anjelské slzy, okrúhle a sladké; no *Iblis, diabol*, pričaroval tejto rastline *zlo*, a tak víno je síce anjelským darom, ale nemá len blahodarný účinok

Lurker v súvislosti s heslom *záhrada*: zatiaľ čo nepreniknuteľný a divo rastúci les ľudia pociťovali ako niečo hrozivé, ako miesto zlých duchov, v úrodnej ohradenej záhrade („opášaná krajina“) videli božský dar; záhradu, ktorá živila telo, občerstvovala ducha a dušu, spolu s Peržanmi a Grékmi nazývame *rajom*; stala sa presvedčivým obrazom života zbaveného smrti; rastliny pestované v nádobách alebo košoch na poctu boha vegetácie *Adonisa* slúžili pre spomienku na

jeho *zmŕtvychvstanie*; podľa iránskeho *stvoriteľského mýtu* vyzerala svätá krajina praveku ako svetlom zaliata, vodnými kanálmi prepletená záhrada; keď *Hospodín* stvoril prvého človeka, vysadil záhradu v Edenu na východe a postavil tam človeka (*Genezis 2,8*); tým, že záhrada leží na východe čiže „proti úsvitu“, nenadväzuje snáď len na isté židovské zemepisné predstavy, ale aj symbolicky celkom zjednodušene naznačuje rozmach ľudského pokolenia; raj znamená priestorovo a časov počiatok (a zo spásonosného pohľadu opäť aj koniec); postavenie človeka do záhrady má hlbší význam: je výrazom príslušnosti človeka k Božiemu poriadku, ktorý má človek v Božom zmysle ďalej rozvíjať a udržiavať; nakoľko Adam a Eva konali proti Božiemu prikázaniu, Hospodín človeka vyhnal a na východ od záhrady v Edene postavil *cherubínov* s ohnivým mečom, aby bránili človeku ku stratenému raju (*Genezis 3,24*)

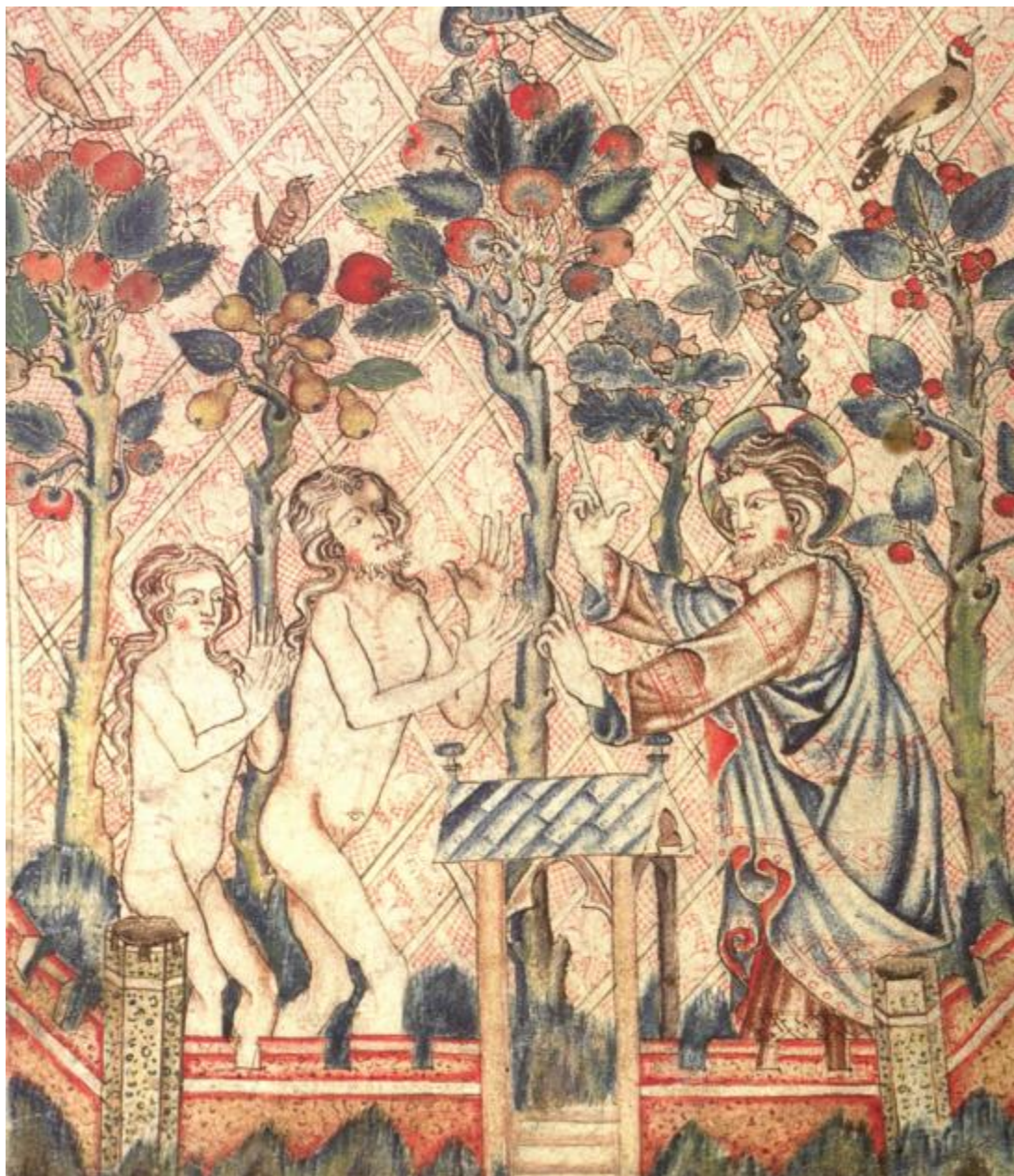
Becker v súvislosti s heslom *broskyňa*: v čínskej ságe mala bohyňa *Si-wang-mu* v pohorí Kchun-lun záhradu, v ktorej každých tisíc rokov dozrievali broskyne nesmrteľnosti; pri tejto príležitosti sa konal veľký sviatok *géniov* a Nesmrteľných; broskyňa (v preklade „perzské jablčko“) mala postavenie *rajského jablka*

Hall v súvislosti s heslom *Bronzový had*: *had* zo záhrady *Eden*, ktorý ovíja *strom poznania* dobrého a zlého, rovnako ako bronzový had vyrobený *Mojžišom* a ovinutý okolo žrde majú svoj pôvod v starobyľom a rozšírenom *symbolu plodnosti* „*asherah*“ (> *ašery*), spojovaného s uctievaním *Aštarty*, ktorý pozostával z hada a stromu, predstavujúcich *mužský* a *ženský princíp*

-v súvislosti s heslom *krajinomaľba*: v európskej oblasti raného *stredoveku* doznieva antický vplyv; krajina zobrazovaná iba v zlomkoch a symbolických náznakoch; bola iba vedľajšími *motívom* pre zobrazenie *pozadia* figurálnej *kompozície*; schematicizmus zobrazovania odrážal aj vplyv *byzantského umenia*; nové zobrazenie krajiny v 12.storočí otvoril až motív *rajskej záhrady*

http://it.wikipedia.org/wiki/Paradiso_terrestre

<http://www.tali-virtualmidrash.org.il/SearchResultsEng.aspx?ts=4>

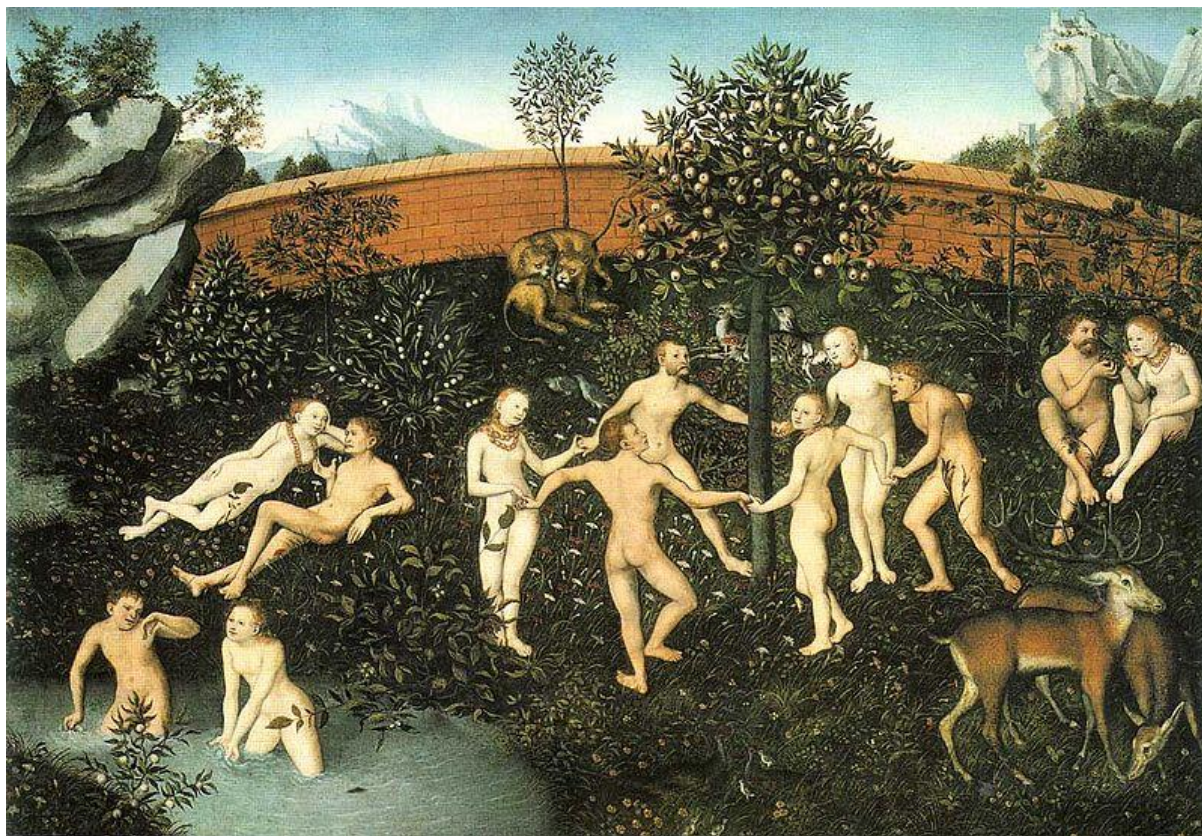
Anonym: Rajská záhrada - Boh zakazuje Adamovi a Eve jesť zo stromu poznania (ilustrácia z Holkham biblie, 1320-1330)

Hornorýnsky majster: Rajská záhrada (1410)

Bratia z Limburgu: Rajská záhrada (Hodinky vojvodu z Berry, 1411-1416)

L. Cranach st.: Zlatý vek (1530)

G. Bouttas: Rajská záhrada

J. de Backer: Záhrada Eden (16.st.)

J. Brueghel St.: Raj (1620)

H. met de Bles: Raj (1541-1550)

G. van den Eeckhout: Pád člověka (1646)

J. Savery II: Pozemský raj (17.st.)

J. Savery I: Záhrada Eden (1601)

I. Van Oosten: Rajská záhrada Eden (1655-1661)

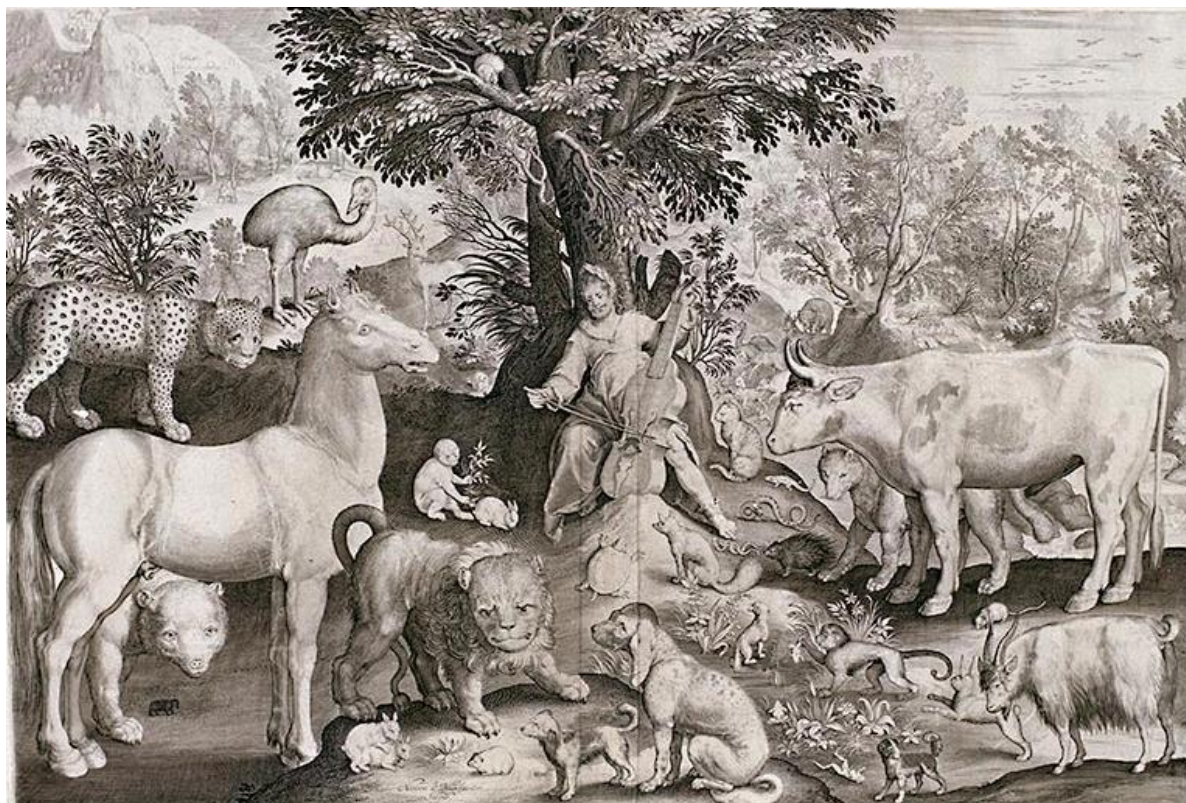
J. Brueghel I.: Rajská záhrada (1610-1612)

R. Savery a C. van Haarlem: Adam a Eva v raji. Pád človeka (1618)

D. van Alsloot: Raj (16.-17.st.)

N. de Bruyn: Orfeus hrá zvieratám. Raj

H. Brosamer: Rajská záhrada. Stvorenie Evy (drevoryt z Lutherovej biblie, 1500-1554)

J. Hoefnagel: Orfeus hrá zvieratám. Raj (1613)

Roelant Savery a Cornelis van Haarlem: Adam and Eve v raji. Pád človeka (1618)

J. Snellinck II: Rajská krajina a prvotný hriech (1630)

E. Hicks: Rajská záhrada (1834)

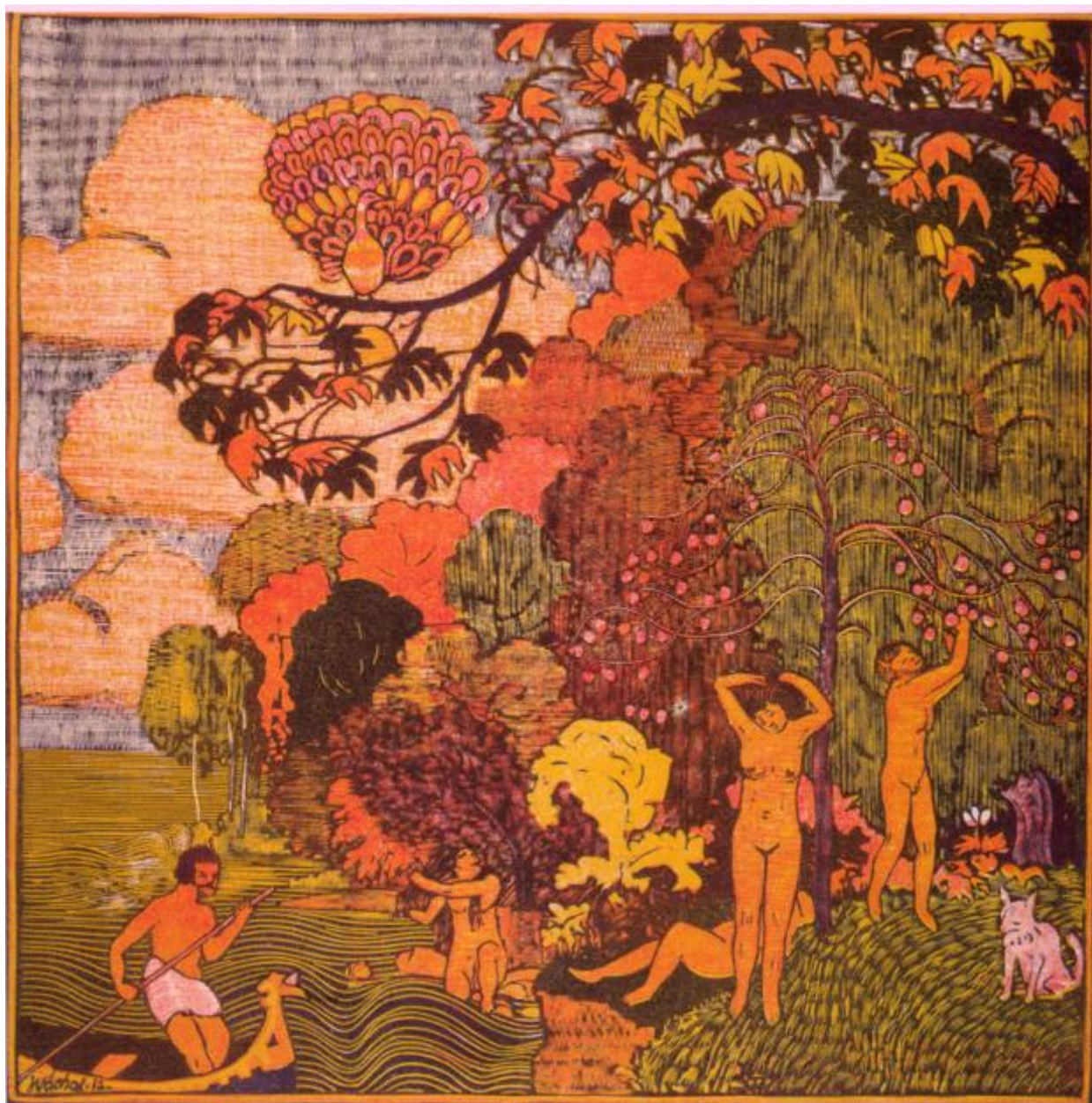
M. Burgess (rytec) podľa J. B. Medina: Archanjel Gabriel vyháňa Satana zo záhrady (ilustrácia k Miltonovmu Stratenému raju, 1688)

E. Dulac: Rajská záhrada

M. Švabinský: Návrat z lovu (drevoryt, 1917)

J. Váchal: Raj (farebný drevoryt, 1912)

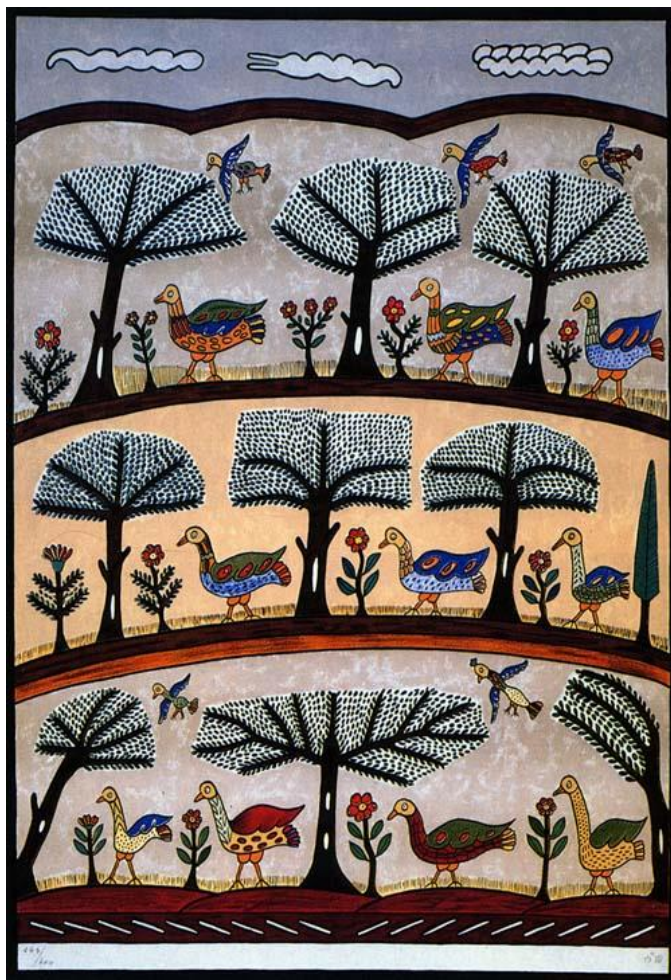
J. Collinásy: Rajská záhrada (1958)

J. Jakoby: Adam a Eva (1970)

A. Holzer: Rajská záhrada (siet'otlač, 2012)

S. Safed: Rajské vtáky (akryl, 2000)

rajské jablko - jablko zo stromu poznania dobra a zla, ktorý rástol v *rajskej záhrade*; jeho zjedenie Evou a Adamom bolo *prvotným hriechom* a príčinou ich smrteľnosti; tiež *jablko poznania*, *zakázané ovocie*; pozri *broskyňa*, *zakázané ovocie*, *jablko poznania*

rajské rieky - rieky obtekajúce a zavlažujúce *rajskú záhradu* (*Gehon, Pison, Perát, Chidekel*); podľa židovskej verzie boli *rajskými riekami* priplavené *drahokamy*, aby potom tvorili *základné kamene* - *Nebeského Jeruzalema*; v kresťanstve rajske rieky stelesňujú štyroch *evanjelistov* (pozri *apokalyptické motívy: hora Sion, cherubín*); ďalej symbolizované *kardinálnymi cnosťami*, tzv. *veľkými prorokmi*; v ranokresťanskom umení zobrazované ako potoky, v stredoveku ako muži s nádobami, z ktorých vyteká voda; rajske rieky zobrazované často na *krstiteľnici*; pozri *kríž slnečný*; *Hortus deliciarum*; porovnaj *islamský rajský prameň Tasmin*

Baleka: v ranokresťanskom obrazení rieky vytekajú zo zeme (4.st.) alebo z pahorka, na ktorom tróni Kristus (pozri *Pantokrator*); Kristus často symbolizovaný *baránkom* alebo *svastikou* (*crux gemata*); od 10.st. sú rieky personifikované nahými alebo do *tuniky* oblečenými mládenkami, ktorí držia nádoby, z ktorých vody vytekajú; muži bývajú významovo spätí tiež so štyrmi *evanjelistami* a zavlažujúca voda spätá s ich učením; neskoro stredoveká *ikonografia* sa prikláňa k obrazeniu *studne*, z ktorej rieky vytekajú

Lurker v súvislosti s heslom *voda*: z pravody sa stala voda života (pozri *živá voda*); z *Edenu* vychádzala rieka, aby napájala záhradu (*Genesis 2,10-14*) a delila sa potom do štyroch rajských prúdov, symbolizujúcich štyri nebeské strany

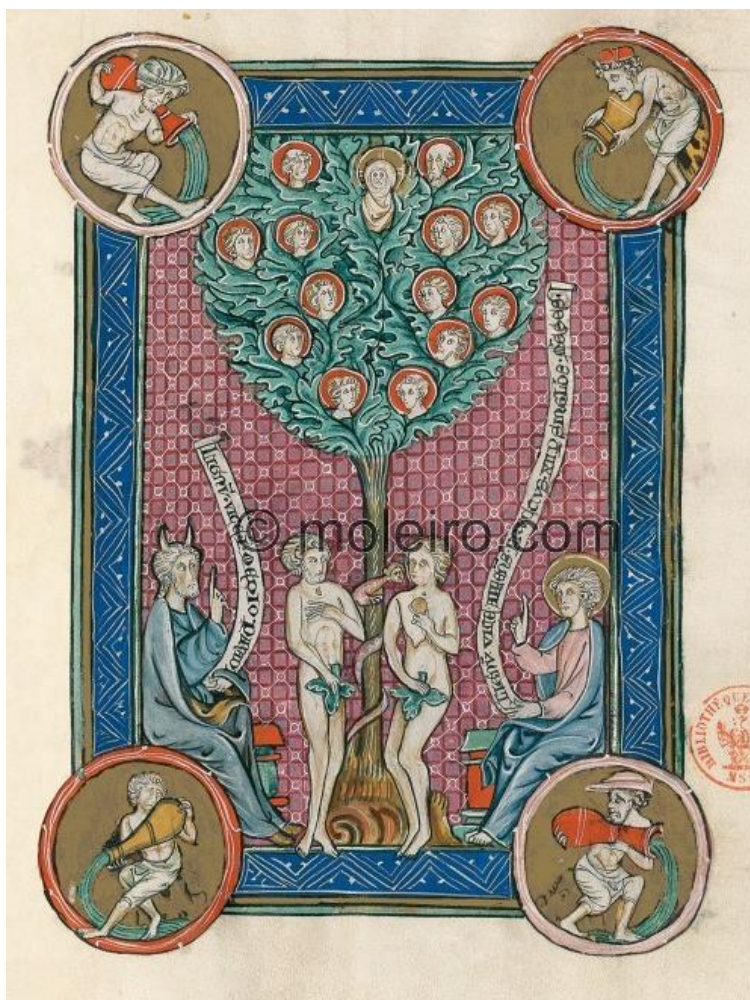
Heinz-Mohr v súvislosti s heslom *rieka*: rieka je symbolom plynulej premeny foriem, univerzálnej možnosti *plodnosti*, *smrti* a obnovy; podľa židovskej tradície predstavuje prúdenie zhora tok nebeského výlevu milosti; existujú:

1. posvätné rieky: Písón (Indus), Gchón (Ganges), Chidekel (Tigris) a Eufrat; prichádzajú zvislo zhora, zo stredu potom tečú vodorovno štyrmi smermi až do štyroch koncov krajiny; tento *mojžišovský* výklad sa zhoduje s indickým ponímaním; podľa indických predstáv prúdia štyri hlavné ázijské toky (Brahmaputra, Ganga, Indus, Oxus) z raja alebo nebeskej hory *Meru*; štyri rieky v ranokresťanských dobách pramenia z pahorku, na ktorom stojí Kristus alebo *baránok Boží*; rieky tak súčasne symbolizujú štyri *evanjeliá*, ktoré „plynú z Krista“; ak sa tento výjav vyskytuje na *sarkofágach*, znamená prísľub zosnulým, že cez evanjelium dosiahnu raja; nakoľko túto cestu do večnej blaženosti otvára *krst*, často nájdeme tieto rajske rieky na *krstiteľniciach* v podobe mužov rozlievajúcich vodu; podľa istej *moslimskej* legendy dali riekam Eufratu a Tigridu vzniknúť slzy, ktoré preliat *Adam* po svojom vyhnaní z raja

2. štyri *rajské rieky* majú ďalej obdobu v štyroch riekach *pekla*, ktoré kresťanská poézia prijala z *gréckej mytológie*: *Styx* (rieka hrôzy), *Acheron* (rieka bolesti), *Cocytus/Kokytos* (rieka bied), *Phlegeton* (rieka ohňa; porovnaj *Léthe* riekou zabudnutia; pozri *podsvetné rieky*)

Biedermann v súvislosti s heslom *raj*: islamská predstava raja a rajske rieky: v prvej zo štyroch riek tečie čistá voda života (pozri *živá voda*), v druhej víno, ktoré neopíja, v tretej čerstvé mlieko a v poslednej med; plynú nezakalené, voňavé a posilňujúce

-v súvislosti s heslom *Apokalypsa 1313 – Strom života*: pre zdôraznenie obrazu *Edenu* sú na iluminácii *Strom života* mimo rám zobrazované rajske rieky Gehon, Pison, Tigris a Eufrat ako malé postavičky, ktoré vylievajú vodu z nádob; tieto štyri rieky v rohoch sú tradične pokladané za ikonografické vyjadrenie evanjelistov

(22,1-5. Večný raj). **Strom života** (Apokalypsa 1313)

Rajská rieka (Bamberská katedrála, 12.st.)

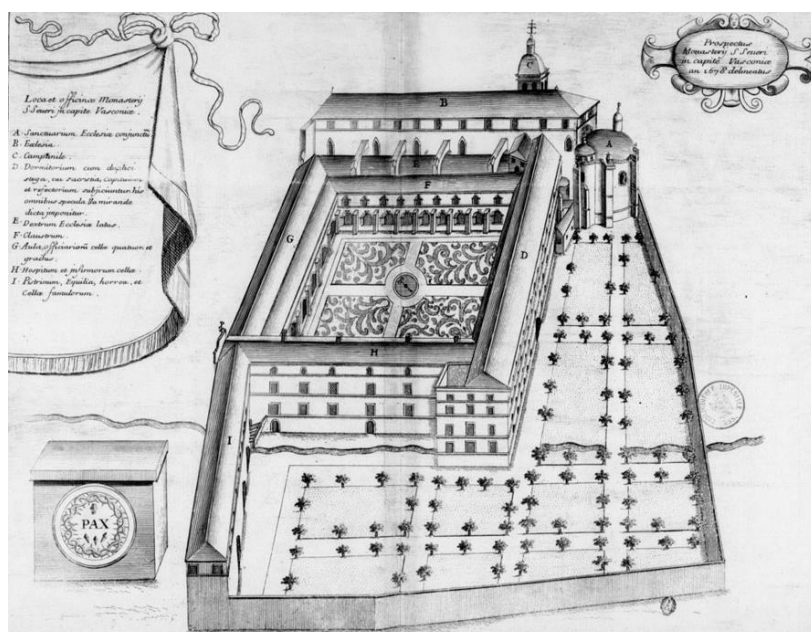

Rajské rieky (iluminácia rukopisu Ptolemaios Cosmograph, 1490)

rajské zrná - jeden z početných názvov pre *karmín*
rajské záhrady podľa krajín - pozri *rajská záhrada*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Paradise_gardens

rajský dvor - *nartex*; 1.*atrium* ranokresťanskej a stredovekej *baziliky*, predný dvor obklopený stĺpovými *sieňami*
2.predsieň kostola, bohato zdobená architektonickou plastikou; slúžila aj na uloženie a žehnanie mŕtvych predtým, ako boli odnesení do kostola; v západokresťanských *kláštoroch* ústredný štvorcový dvor, priliehajúci zvyčajne k južnej strane kostola; obklopený krídlami *ambitu*, uprostred so studňou-lavatoriom (pozri *kašna misová*), ku ktorej vedú chodníčky; vyvinutý z formy *antickej záhrady* v domovom dvore (pozri *rímsky dom*)

Opátstvo St. Sever

rajský had - pozri *Rahab*

rajský vták - pozri *Alkonost*

rajský vták beznohý - pozri *rajka* (Biedermann)

rak - lat. cancer; 1. živočích

2. súhvezdie - *mesačné znamenie* pre obdobie 23.6.-22.7.; pozri *zverokruhovú znamenia*, *astronomické symboly*, *zverokruh*; *zvieratá*; *atribúty*, *symboly* a *alegérie*

Heinz-Mohr: rak je symbolom *vzkriesenia*, nakoľko počas života mení pancier; rovnako môže symbolizovať *Krista* (podľa Konráda z Würzburgu)

Biedermann: morský živočích, ktorý patrí medzi *kôrovce*; pre jeho známy spôsob pohybu dozadu ho často považovali za nositeľa nešťastia, používali ho však aj pri rituálnom privolávaní *dažd'a*; v *antike* sa naňho vzťahovalo množstvo povier: pokladali ho za nepriateľa *hadov*, ktorí vraj boli zraniteľnejší, keď Slnko stálo v znamení Raka; jelene po uhryznutí hadom požierajú raky ako protijed; zrná postriekané vodou, v ktorej sa vyše týždňa máčali raky, získalo ochranu pred škodcami; tradičná symbolika ani ľudové povery zväčša nerozlišovali raky od krabov; paradoxná je predstava raka - zvodcu (nakoľko rak dokáže do ulitníka napriek jemu ochrannému obalu vniknúť a zožrať ho, stal sa v *bestiároch* symbolom zvodcu a nehanebníka > Biedermann v súvislosti s heslom *mušľa*); z neznámych dôvodov (azda podľa zvieracieho démona tejto choroby v ľudovej tradícii) pomenoval Hipokrates (460-370 pr.Kr.) nádory gréckym názvom raka karkinos (lat. cancer); podľa gréckej báje sa rak snažil zabrániť *Heraklovi* v boji proti deväťhlavej oblúde *Hydre* a chytil ho klepetom za päť; *Herakles* ho nohou zašľapol a rak sa pre svoju smrteľnú odvahu ocitol na oblohe v podobe súhvezdia (pozri *metamorfóza*); v kresťanskej symbolike pre svoje zvliekanie panciera slúžil ako pripomienka "vyhnania starého *Adama*" a *zmŕtvychvstania*; ako vodný živočích je rak symbolom pradávnych *potôp*; rak je aj štvrté *zverokruhovú znamenie*, vodné znamenie so „ženskou povahou“ (pozri *ženský princíp*); svoj dom má v ňom *Mesiach* (pozri *luna*), z kovov mu zodpovedá *striebro*, z *drahých kameňov* mu zodpovedá *smaragd*, resp. *adular*; v *astrologii* sa tomuto znameniu priradujú pojmy *samodružnosť*, *väzenie*, *krst* a *znovuzrodenie*, prebudenie vedomia a sklon k izolovaniu sa; má vzťah k tajným silám a to ho spája so živočíchmi ako sú *hlavonožce*; pozri *kôrovce*

Jún a Rak (stredoveký kalendár)

Jún a Rak (Hodinky Jeana de Luc, 1524)

A. Dürer: Rak (perokresba, 1495)

C. Cort podľa F. Floris st.: Herkules zabíja lernskú Hydru (rytina zo série Dodekathos, 1563)

L. E. Lambert: Prekvapenie (19.st.)

E. Filla: Zátišie s rakom (1948)

rákos - slov. výraz *trstina*
rákosníček - český výraz pre *trsteniarika*
rákosové pero - *pero rákosové*
Rákoši Ernest -

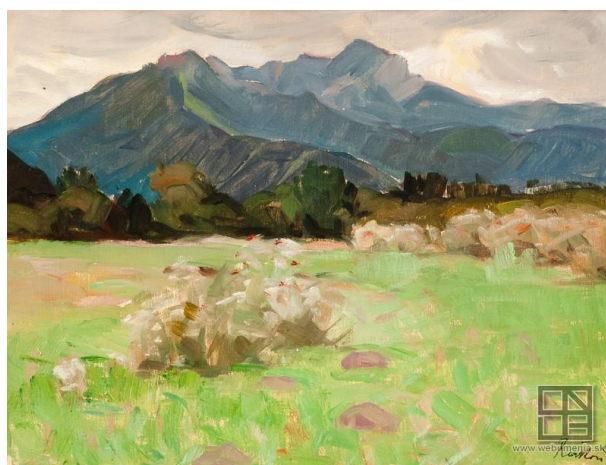
E. Rákoši: Kopanie zemiakov

E. Rákoši: Krajinka

E. Rákoši: Bager

E. Rákoši: Vlastná podobizeň

E. Rákoši: Pri kolovrátku

E. Rákoši: Liptovský kraj VI.

E. Rákoši: Liptovský kraj VII.

rakovina - pozri *choroba*, *elixír života*